

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੁਰ-ਘਟਨਾ

ਲੇਖਿਕਾ: ਸੁਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੀਲ (ਜੂਨ, 1989)

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਇੱਕ ਸਮੁੰਦਰੀ ਲਾਫੂ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਜਪਾਨੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਜੋ 25 ਮਾਰਚ 1914 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ 11,000 ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਡੋਲਰ ਫੀ ਮਹੀਨੇ ਕਰਾਏ ਤੇ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ 376 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ, ਮਾਣ, ਦਰਿੜਤਾ, ਚਨੌਤੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਚਨੌਤੀ ਦਾ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਅਣਖ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦਾ ਗੌਰਵ-ਮਈ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਅਮਿਲਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ: ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੇਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਕੈਨਿਜ਼ੀ ਕਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅੰਕੁੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ 1904 ਤੋਂ 1908 ਤੱਕ 5180 ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਆ ਕੇ ਵਸ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ 1906 ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ, 1909 ਵਿੱਚ 1866 ਸੈਕਿੰਡ ਵੈਸਟ ਐਵੀਨਿਊ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ 25,000 ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਡੋਲਰ ਦਾ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਧਾਰਮਿਕ, ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਤੇ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਜਾਗਰਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੁਲੰਬੀਆ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਦਿਨ ਦਿਨ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਗੋਰੇ ਤੇ ਪਰਦੇਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਿੱਚੌਤਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਫੌਜੀ ਸਿੱਖ ਪੈਨਸਨੀਓਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਕੜੇ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸਨ। ਰੇਲਵੇ ਤੇ ਮਿਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। 1906 ਤੋਂ 1909 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਪਾਨੀ, ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਥੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕ ਰੜਕਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਵਾਈਟ ਮੈਨਜ਼ ਕੰਟਰੀ ਭਾਵ ਗੋਰੇ ਚਿੱਟੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਹਾਂਡੂਰਾਸ: 1908 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਚਾਲ ਚੱਲੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਂਡੂਰਾਸ ਟਾਪੂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ, ਇਸ ਟਾਪੂ ਵਿੱਚ ਮਲੇਰੀਏ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੱਛਰ, ਕੀੜੇ ਮਕੌੜੇ ਆਮ ਸਨ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬਦਨੀਤੀ ਦਾ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਧੀਕੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਹਾਂਡੂਰਾਸ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲੀ ਪਰ ਹਾਂਡੂਰਾਸ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 9 ਮਈ 1910 ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਅਤੇ 200 ਦੌ ਸੌ ਡੋਲਰ ਨਕਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ। ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਸ਼ਿਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ, ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦੀਆਂ ਸਿੱਧਾ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਪਰਜਾ ਉੱਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਸਖਤੀ ਤੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਲਗ ਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਸਨੀਕੀ ਹੱਕ ਪਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਸੁਹਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਸਰਦਾ ਪੁੱਜਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ

ਭਾਰਤੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਇਹ ਮੰਗ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਜਪਾਨੀਆਂ ਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਸਰੂਪ 1911 ਵਿੱਚ 2986 ਜਪਾਨੀ ਤੇ 1932 ਚੀਨੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। 1913 ਵਿੱਚ 39 ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੱਥਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆ, ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਇੱਕ ਜਿੱਤ ਸੀ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵਧ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਡੀਆ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹ ਆਓ ਇੱਥੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰੂ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਲਈ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜੇ। ਜਹਾਜ਼ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਟਿਕਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੁਪਤ ਹਿੰਦਾਇਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਸਿੱਧਾ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਇਹ ਯਾਤਰੂ ਨਾਲ ਦੇ ਟਾਪੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ, ਸ਼ਿਯਾਂ ਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ।

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਿਯਾਂ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1859 ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇੱਕ ਨਗਰ ਸਰਹਾਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੀਤਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਕੇ ਦਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸਨ। 1870 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬੜਾ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਭਾਈ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਲਾਇਆ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਨੌਜਵਾਨ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਮਲਾਇਆ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਵਪਾਰੀ ਕੋਲ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਪੁੰਜੇ ਜਮਾਂ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੇਰੀ ਫਾਰਮ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਸਬੰਧ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦਸੰਬਰ 1913 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਿਲਸਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, 3 ਜਨਵਰੀ 1914 ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਲਈ ਟਿਕਟਾਂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਭਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਕੁੜਾਂ ਦੱਸੀਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਥੇ ਪੁੱਜਾਂਗੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਸ੍ਰ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਫੇਰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਥਾਪਿਆ। ਸ੍ਰ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਤਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹ ਪੁੱਛੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਨਕ ਉੱਤਰ

ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਜਾਓ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੁਟ ਗਏ।

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ: 25 ਮਾਰਚ 1914 ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਕਠਨਾਈਆਂ ਉੱਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਪਾਨੀ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਲਾਢੂ ਜਹਾਜ਼ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ 11,000 ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦੀ ਮਹੀਨੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਇਲਾ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਲਾਢੂ ਜਹਾਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਫ਼ਾਈ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ। ਲੁੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਸਫ਼ਰ ਲਈ ਲੁੜੀਂਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਗੇਰਾ ਖ਼ਰੀਦ ਲਈਆਂ। ਦੁੱਖਦਾਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਖਬਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। 30 ਮਾਰਚ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਉੱਪਰ ਅਖੀਰ ਤੇ ਰਵਾਨਗੀ ਵਾਸਤੇ ਆਗਿਆ ਪੱਤਰ ਲਈ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਅੱਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ। ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਖਿਰ 4 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਪੱਤਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਢੇਰ ਗਈ ਤੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੈ ਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਗੂੰਜ ਉੱਠਿਆ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, ਤੇ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ 165 ਮੁਸਾਫਿਰ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤ ਢੋਲਕੀ ਛੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਜਲੂਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਹਵਾ ਦੇ ਫਰਾਟਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਵਿਸ਼ਲ ਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਅਕਾਸ਼ ਗੂੰਜਵੇਂ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ, ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਏ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਾਤਾ ਵਰਣਮੁਧਰ ਭਰੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉੱਠਦਾ। ਇਥੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਸ਼ੰਘਈ: 8 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸ਼ੰਘਈ, ਚੀਨ ਦੀ ਖਾੜੀ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਾ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਸ਼ਾਨ ਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਹੋਏ। 'ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ' ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। 'ਗਦਰ' ਅਖਬਾਰ 'ਗਦਰ ਦੀ ਗੂੰਜ' ਜੋ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਦਰੀ ਸਾਹਿਤ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੱਕ ਲੱਗ ਭਗ ਹਰ ਇੱਕ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਧਾਰੇ ਘਿਰਨਾ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰੁਚੀਆਂ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 14 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਇੱਥੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਕੇ 19 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਾ।

ਮੰਜੀ: ਇੱਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਗਲੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਭਰੀਆਂ। ਵਿਉਂਤਪਾਤਰਿਕ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਦੇ ਪੱਖੋਂ 15,000 ਪੈਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਯੈਨ (ਜਪਾਨੀ ਸਿੱਕਾ) ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੈਦਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦੁਗਣੇ ਮੁੱਲ ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਸਿੱਧ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਰਦਪੁਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਹੌਰ ਵਿਖੇ 1916 ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਅਮਰ ਰਹੇਗੀ।

ਯੈਕੋਹਾਮਾ: ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ 28 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਜਪਾਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਯੈਕੋਹਾਮਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। 14 ਸਵਾਰੀਆਂ ਇੱਥੇ ਹੋਰ ਆ ਰਲੀਆਂ। ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 376 ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 340 ਸਿੱਖ, 24 ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ 12 ਹਿੰਦੂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 6 ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਭੁਭੰਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਕੈਨੇਡਾ: 2 ਮਈ 1914 ਦੀ ਸਾਗਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੱਕ ਚੀਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਿੱਧਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। 21 ਮਈ 1914 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੁਲੰਬੀਆ, ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਪਹਿਰਾ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨ ਆਏ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯਾਤਰੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ 70 ਮੀਲ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਉੱਪਰ 23 ਮਈ 1914 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ (ਬੁਰਾੜ ਇਨਲੈਟ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 250 ਗਜ਼ ਹਟਵਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ। ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਸਖਤ ਪਹਿਰੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਭਾਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਮਹੁੰਮਾਂ ਕੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਤੇ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕੁੱਝ ਮਿੱਟਾ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਲਈ ਵੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਲੰਮੇਂ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਥਕੇਵੇਂ ਨਾਲ ਭੰਨੇ ਹੋਏ ਮੁਸਾਫਿਰ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਗੁਸੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਿਵੇਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੋਰੇ ਸਿੱਧਾਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦੇ, ਧਮਕਾਉਂਦੇ ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਜਪਾਨੀ ਕਪਤਾਨ ਯਾਮਾਮੋਟੋ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਮਿਲ ਗਈ। ਦਰਅਸਲ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਣਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ 200 ਡਾਲਰ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਬਜੈਕਟ ਵੀ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੁਦਾਗਰ, ਪਰਚਾਰਿਕ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਸੈਲਾਨੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਿੰਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਖੁਦ ਸੁਦਾਗਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਇੱਕ ਇੱਕ ਮੁਸਾਫਿਰ ਲਈ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ।

ਹਾਪਕਿਨਸਨ: ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਸੂਸ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਲਹੂ ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਨਕਦਾ' ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰ ਉਤਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ'। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁਪਾ ਸਕਦਾ। ਤਦ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੜਾ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਤੇ ਸ਼ੱਤਾਨ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਪੁਆਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਮੁਸਾਫਿਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਵੀ ਗਿਆ। ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚੱਲੀ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਉਤਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਲਟੇ ਸਿੱਧੇ ਬਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੁਕਦਮੇਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਭੈੜੀ ਚਾਲ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਦੇ ਬਦ-ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਦਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੇਤ ਭਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ 21 ਅਕਤੂਬਰ 1914 ਨੂੰ ਸ੍ਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੁੱਪਕੇ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 11 ਜਨਵਰੀ 1915 ਵਿੱਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਗੌਰਵ ਮਈ ਵਿਰਸਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਜੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ 5 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਗੱਦਾਰ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਪਕੜਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿੱਚ 4 ਮੁਹੱਬੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅੰਤ 1933 ਵਿੱਚ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬੱਬਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਕਿਸ਼ਤ: 4 ਜੂਨ 1914 ਤੱਕ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ 22,000 ਬਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਕੋਇਲਾ ਵੇਚ ਕੇ ਉਤਾਰਨੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬੱਲੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਣ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਵਧੀਕੀ ਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤੇ ਹਰਜਾਨੇ ਬਾਬਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਲਾਇਕ ਜੇ.ਈ.ਬਰਡ ਵਕੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਮਿਲਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੇ ਹਾਲਾਤ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵਕੀਲ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਅਖੀਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੋਈ। ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਐਨੀ ਸਖਤੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਤਾਰਨੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਸੀ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਗੋਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਏਧਰ ਓਧਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। 3 ਜੂਨ 1914 ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 700 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਗਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ 5000 ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦੀ ਰਕਮ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਤੇ 50,000 ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਹਾਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪਟਾ ਸ਼ੁਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਿ. ਹਸਨ ਰਹੀਮ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੇਂ ਪਟੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਤਸੱਦਦ: ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਪਾਨੀ ਕਪਤਾਨ ਤੇ ਨੌਕਰ ਗੁਲਸ਼ੌਰੇ ਉਡਾਂਉਦੇ ਸਨ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਕੇ ਕੱਟਦਿਆਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਪਾਣੀ ਲਈ ਵਿਆਕੁਲ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਲੂ ਵਿਲੂ ਕਰਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਵਰਤਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵੀ ਗਿਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਹਸਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਸਹਾਇਤਾ: ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਭਰੀਆਂ ਦੁੱਖਦਾਇਕ ਖਬਰਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਅਸਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਾਸ਼ਨ ਖ਼ੁਦਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੀਪੇ ਭਰ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਅਗਨਬੇਟ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਲਈ ਗਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਝੰਡਾ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਅਗਨਬੇਟ ਰਾਹੀਂ ਭੁੱਖਿਆਂ, ਤਿਹਾਇਆਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਫਤੇ ਦੀ ਹਵਾਲਾਤ ਮਗਰੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। 21 ਜੂਨ 1914 ਨੂੰ ਡੋਮੀਨੀਅਨ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖੁਬ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਮਦਰਦ ਗੋਰੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਛੱਡਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰਾਜਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੁਆਇਆ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਰੇ ਹੇਠ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਖਰਚਾ ਨਵੇਂ ਪਟੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਸੀ-ਲਾਇਨ: 18 ਜੁਲਾਈ 1914 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਇੱਕ ਜੰਗੀ ਬੋਜ਼ੀ ਤੇ ਪਈ ਜੋ ਬੜੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਲ ਵਧੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸੀ-ਲਾਇਨ ਦੀ ਜੰਗੀ ਬੋਜ਼ੀ ਡੇਢ ਦੇ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧੱਕ ਕੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਠੇਲ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਰੋਸਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਸੀ-ਲਾਇਨ ਨਾਲ ਬਨ੍ਹ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਖਿੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਘਿਰਣਾ ਭਰੀ ਬਦਨੀਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇਖਬਰ ਸਨ। ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਸੂਰ ਬੀਰ, ਦਲੇਰ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਮੌਜੀ ਤੋਂ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕੋਇਲਾ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੀ-ਲਾਇਨ ਤੇ ਕੋਇਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲਿਸ

ਨੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਗੋਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਾਈਆਂ। ਇਥੇ ਹੀ ਖੱਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਰਮ ਉਬਲਦਾ ਪਾਣੀ ਪੰਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਨਿਹੱਥੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਕੋਇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ ਉਬਲਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਫੱਟੜ ਹੋਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨੌਵੀਂ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬਸ਼ਿਦਿਆਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਤੇ ਨੌਵੀਂ ਇੱਕੋ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਈਅਤ ਸਨ ਭਾਰਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਗੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਸਾਫ਼ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀ। ਇਹ ਖਬਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਬੇ-ਹਥਿਆਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਇਲੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਭਜਾ ਛੱਡਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਔਟਵਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਫੌਜੀ ਮਦਦ ਮੰਗੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬਾਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਫੌਜੀ ਪਲਟਨਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫੌਜੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵਸਨੀਕ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਟੱਕਰ ਲਈ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਓਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ।

ਰੇਨਬੋ: 21 ਜੁਲਾਈ 1914 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੇਨਬੋ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਜਿਸ ਦੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਰੇਨਬੋ ਦੇ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹ ਬੰਦਰਗਾਹ ਛੱਡ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੋੜਵਾਂ ਉੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਇਥੋਂ ਤੁਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਰਸਤੇ ਲਈ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖੇ ਤੇ ਤਿਹਾਏ ਮਰਨ ਨਾਲੋਂ ਸੂਰ ਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਮਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਦੋ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੇਨਬੋ ਵਿੱਚੋਂ ਬੈਂਡ ਦੀਆਂ ਮਾਤਮੀਂ ਧੁੰਨਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਪਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਅਡੋਲ ਰਹੇ। ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸੜਦਾ ਬਲਦਾ ਪਾਣੀ ਨਿਹੱਥੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੋਪ ਦਾ ਮੂੰਹ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਘੁਮਾ ਘੁਮਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਦਰਿੜਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜੰਗੀ ਬੋਜ਼ੀ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸਾਫਿਰ ਡਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ। ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੋਣ ਆ ਸਕਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ 30, 40 ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਪਾਨੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਨਾਕਾਮ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰੇਨਬੋ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਟਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਵੇਚ ਵੇਚ ਕੇ ਚੰਗੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਪਰ ਸਿਰਫ 34 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਉਤਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ ਬਾਕੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਛੋਹ ਤੱਕ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਵਾਪਸੀ: ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਔਟਵਾ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਆਈਆਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਜੋਂ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀਆਂ। 1. ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਸਮਾਨ ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। 2. ਸਾਡੇ ਹਿੰਦੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। 3. ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। 22 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਲਈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜਲ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਸਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਤਨੀ ਵੀਰਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਉਨਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਆਖਰੀ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। 23 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ ਸਵੇਰ

ਦੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਪਸ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਹਸ਼ਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਗੱਰੇ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੁਫਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ 16 ਅਗਸਤ 1914 ਨੂੰ ਯੈਂਕੋਹਾਮਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਏਜੰਟ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਲਈ ਰਾਹਦਾਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। 165 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਹੀ ਸਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਇਥੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। 21 ਅਗਸਤ 1914 ਨੂੰ ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਥੇ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਇੱਥੇ ਕਈ ਭਾਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਹੱਤੇ ਢੰਗ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਇਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ 16 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਿਘਾਪੁਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਅੰਦਰ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਹਟਵਾਂ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ। ਅਗਨ ਬੇਟਾ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੁਸਾਫਿਰ ਇੱਥੇ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਦ ਫਰਿਆਦ ਕਰਨੀ ਬੇਅਰਥ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 19 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਕਲਕੱਤੇ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਬੱਝ ਗਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮੀ ਨੇਤਾ ਸਾਡਾ ਦੁੱਖ ਸੁਣਨਗੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ। 26 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਜਹਾਜ਼ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 70 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਫਤਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇੱਕ ਅਗਨ ਬੇਟ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਗੱਰੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਸਿਗਨਲ ਦੇ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਭਰ ਜਹਾਜ਼ ਕਾਲਪੀ ਹੀ ਰੁਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 27 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਅਗਨ ਬੇਟ ਮਾਰੇ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨਾਲ ਆ ਲਗਾ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਗੱਰੇ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਦਗੜ ਦਗੜ ਕਰਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 28 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਾ ਦਿਨ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ: 29 ਸਤੰਬਰ 1914 ਦੀ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਕਾਲਪੀ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਕਿ ਅੱਜ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਜਲ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਭ ਉੱਚੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸਾਨਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ ਆਦਿ। ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਖਜਲ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਗੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਲਕੱਤਾ ਅੱਜ 16-17 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਲੀ ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ ਤੱਕ ਹੀ ਪੁੱਜਾ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਫੇਲ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ 'ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ'। ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ ਪੁੱਜ ਕੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਫਰ ਬਿਪਤਾ ਆ ਪਈ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਇਸ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਦਾ ਵੀ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੂ ਧੂ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਤਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਪੰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਸੀਸ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਜੁੜ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਸਖਤ ਪਹਿਰਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਾਫਿਰ ਫਾਕਾ ਕੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਭ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਕਲਕੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਜਾ ਸਕੀਏ। ਪਰ ਨਿਰਦਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਨੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਗਰਮੀਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਅੰਦਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਤ੍ਰੇਹ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੱਰੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਖੇ ਭਾਣੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਗਈ। ਗੁੰਝੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਅਰਦਾਸ ਹਾਲੀ ਅਪੂਰੀ ਹੀ ਸੀ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗ ਕੇ ਮੱਥਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟੇਕਿਆ, ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਨਿਹੱਥੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਤਾੜ ਤਾੜ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪੋ ਧਾਪੀ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਘੁਸ ਮੁਸੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਧਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਉਠ ਨੱਸਾ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭੁੰਨੇ ਗਏ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਫੜੇ ਫੜੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਿਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਦੌੜ ਕੇ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਜੁਲਮ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਤ ਭਰ ਦੇ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਨਾਲ, ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਸਦੇ ਵਸਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ ਦੀ ਧਰਤੀ ਰੰਗੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ 24 ਮੁਸਾਫਿਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਤੇ 23 ਜ਼ਖਮੀ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਹਰ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਤ-ਭੇਦ ਹੈ। ਸੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਫੱਟੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੋਵੇ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸਾਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਬਰ ਜੁਲਮ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਮਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਪਾਹਜ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੁੱਝ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲੇ। 7 ਸਾਲ ਗੁਪਤ ਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 16 ਨਵੰਬਰ 1921 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। 28 ਫਰਵਰੀ 1922 ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਰਾਜਸੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ 5 ਅਖੰਡਪਾਠ ਅਤੇ ਦੋ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। 24 ਜੁਲਾਈ 1954 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਤੇ ਗੁਰ-ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰੋਹੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। 1908 ਤੋਂ 1962 ਤੱਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦਾ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਗੱਰੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਰਹੀ। 1963 ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਹੈ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਾਪਰਿਆਂ 75 ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ 1989 ਵਿੱਚ ਐਡਾ ਖੁਲ੍ਹ-ਮ-ਖੁਲ੍ਹਾ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਦਾਤਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਹਰ ਨਸਲ ਦੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਖਸ਼ਕੇ। ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ।

ਸਾਹਿਬ ਪੁਸਤਕਾਂ

1. ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ: ਕਰਤਾ ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਸ
2. ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ: ਸੰਪਾਦਕ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ
3. ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ: ਲੇਖਕ ਡਾਕਟਰ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
4. ਦਾ ਵੀਇਜ ਐਂਡ ਦਾ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ: ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋ: ਹਿਯੂ ਜੋਨਸਨ
5. ਏ ਵਾਈਟ ਮੈਨਜ਼ ਕੰਟਰੀ: ਲੇਖਕ ਟੈਡ ਫਰਗੁਸਨ
6. ਏ ਹਿਸਟਰੀ ਐਂਡ ਦਾ ਸਿਖਸ: ਲੇਖਕ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ
7. ਸਿੱਖ ਰਿਵੀਯੂ ਰਸਾਲਾ ਅਗਸਤ 1987

ਵਲੋਂ

* ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਵੈਨਕੂਵਰ * ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਐਬਟਸਫੋਰਡ * ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਨਿਊਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ * ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ, ਡੈਲਟਾ-ਸਰੀ